

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 9812/17

לפני :
כבוד השופט נ' הנדל
כבוד השופטת ד' ברק-ארז
כבוד השופט י' אלרון

העותרים :
1. פלונית
2. פלוני
3. מרכז צדק לנשים

נ ג ד

המשיבים :
1. בית הדין הרבני הגדול
2. בית הדין הרבני האזורי בחיפה
3. מנהל בתי הדין הרבניים
4. הרבנות הראשית לישראל
5. היועץ המשפטי לממשלה
6. משרד הרווחה והשירותים החברתיים

עתירה למתן צו על תנאי

בשם העותרים : עו"ד וייס סוזן ; עו"ד שילוני-כספי ניצן

בשם המשיבים : עו"ד אבנון סיגל ; עו"ד שמואלי שוש

פסק-דין

השופט י' אלרון:

1. על פי העובדות המתוארות בעתירה, בין השנים 2002-2008 היתה העותרת 1 (להלן: העותרת) נשואה, ובמהלך תקופה זו נולדו לה שני ילדים. העותר 2 – בנה השלישי של העותרת – נולד בשנת 2009, לאחר גירושיה (להלן: העותר).

2. בשנת 2016 ביקשה העותרת, שהיתה באותה עת בהריון, להינשא לבן זוגה דאז. בהגיעה ללשכת רישום הנישואין בקרית ביאליק, הופנתה העותרת לבית הדין הרבני לצורך הליך קבלת היתר נישואין, המכונה "הכרת מעוברת".

3. ביום 10.3.2016 ניתן פסק דינו של בית הדין הרבני האזורי בחיפה בהליך "הכרת מעוברת", בגדרו הורה בית הדין כי העותרת ובן זוגה רשאים להינשא זה לזה כדת משה וישראל, וכי נרשמה הצהרת בן הזוג שהוא אבי העובר ועל כן הוא מקבל על עצמו "כל חיוב של אב על הוולד".

במסגרת פסק הדין, מצא בית הדין לנכון להתייחס גם לילדיה האחרים של העותרת, בסעיף ב' לפסק הדין, שזו לשונו:

"למבקשת שני ילדים בשם ... מנישואיה הקודמים, כמו
כן נולד לה בן נוסף לאחר הנישואין בשם ... ת.ז. ...
יליד לדבריה, האב הוא ...".

4. למעלה משנה לאחר מתן פסק הדין, ביום 21.3.2017, הגישה העותרת ערעור לבית הדין הרבני הגדול, לצד בקשה למתן ארכה להגשת הערעור.

בערעורה ביקשה העותרת כי יימחק סעיף ב' לפסק הדין וכן כי ימחק שמו של העותר מ"רשימת מעוכבי הנישואין" המתנהלת בבתי הדין הרבניים, אם שמו אכן נכלל בה. בין היתר, טענה העותרת כי בית הדין האזורי פעל בחוסר סמכות כשנדרש לעניין כשרות היוחסין של העותר.

5. בהחלטתו מיום 29.5.2017 דחה בית הדין הרבני הגדול את הבקשה למתן ארכה להגשת הערעור, בשל השיהוי הניכר בהגשתו. בית הדין הוסיף, כי בניגוד לטענת העותרת לפיה יש ליתן ארכה להגשת הערעור בשל כך שמדובר ב"נושא רגיש העוסק בתחום מדיני נפשות", אין הצדקה לכך, שכן, בלשונו-

"עיקר בקשת הערעור היא למחיקת סעיף ב' מהחלטת
בית הדין האזורי, אינה מובנת, שכן בית הדין לא נתן
החלטה אופרטיבית ביצועית בהחלטה זו, אלא אך ורק
ציטוט מדבריה של המערערת".

6. נגד החלטת בית הדין הארצי הוגשה עתירה זו, במסגרתה שבה העותרת על טענותיה בערעור שהגישה לבית הדין הרבני הגדול. כך, נטען כי לבית הדין הרבני לא

היתה סמכות לדון בעניינו של העותר במסגרת הליך "הכרת מעוברת", שכן העותר לא היה בעל דין בהליך, וכי המשמעות האופרטיבית של פסק הדין היא שהעותר הוא ממזר או "חשש ממזר", קביעה אשר פוגעת בזכויותיו לפרטיות ולשם טוב.

עוד נטען כי "איסוף הראיות" על ידי בית הדין הרבני באשר לעותר, על דרך תחקור אמו – העותרת, מנוגד הן למדיניות המשפט הישראלי הן למדיניות המשפט העברי הנמנעים באופן עקבי מגביית ראיות הפוגעות בכשרות היוחסין של קטינים.

לבסוף נטען כי יש להורות על ביטולן של "הנחיות סדר דין בעניין כשרות יוחסין" של היועץ המשפטי לממשלה ונשיא בית הדין הרבני הגדול, מיום 11.1.2004 (להלן: הנחיות כשרות יוחסין), וכן להורות על מחיקת שמו של כל אדם ששמו נכנס למאגר מעוכבי הנישואין כאשר הוא עצמו אינו צד להליך המתנהל בפני בית הדין הרבני.

השתלשלות העניינים לאחר הגשת העתירה

7. בעקבות הגשת העתירה, ניתנה ביום 12.2.2018 החלטת בית הדין האזורי המבהירה כי כוונת הלשון "לאחר הנישואין" בסיפא של סעיף ב' לפסק דינו היא לאחר תקופת הנישואין, כלומר לאחר הגירושין. בית הדין הבהיר עוד, כי-

"אזכור שם האב ומועד לידתו של הבן לאחר תקופת הנישואין נועד לתמוך בכשרותו של הילד להינשא כדת משה וישראל, אם וכאשר יבקש לעשות זאת".

ביום 20.2.2018, לאחר שנתן לצדדים הזדמנות להשמיע טענותיהם בעניין, נתן בית הדין האזורי "פסק דין מתוקן המחליף את פסק הדין הקודם". בפסק הדין המתוקן נכתב, בסעיף ב', כך:

"למבקשת שני ילדים בשם ... מנישואיה הקודמים, כמו כן נולד לה בן נוסף לאחר הגירושין בשם ... ת.ז. ... יליד ... לדבריה, האב הוא ..., והתעברה ממנו לאחר הגירושין".

8. יצוין כי העותרת תמכה בתיקון המוצע, תוך שציינה כי:

”אם יובהר למבקשת [העותרת – י' א'] כי בעקבות התיקון הקטין [העותר – י' א'] יוסר מכל רשימת מעוכבי נישואין, רשימת טעוני בירור או רשימה אחרת או סימון אחר, המבקשת תתמוך בתיקון פסק הדין”.

9. לנוכח פסק הדין המתוקן, נתבקשה העותרת, בהחלטתי מיום 19.3.2018, להודיע האם היא עומדת על עתירתה.

10. בהודעתם מיום 26.3.2018 הודיעו העותרים כי הם עומדים על העתירה על כל חלקיה, שכן שני הסעדים העיקריים המבוקשים בעתירה – מחיקת זהות אביו של העותר ומחיקת שמו של העותר מרשימת מעוכבי הנישואין – בעינם עומדים.

בהקשר זה הדגישו העותרים, כי פסק הדין המתוקן לא קובע ממצא עובדתי שלפיו העותרת התעברה לאחר הגירושין, אלא רק מציין כי זו טענתה של העותרת, וזאת כאשר בית הדין אינו נוהג להסתמך על הצהרת האם.

כמו כן, טענו העותרים כי שני הסעדים הנוספים שנתבקשו לא קיבלו מענה: הראשון – מחיקת שמם של כל מי שלא פנו למשיבים 1, 3 ו-4 מיוזמתם או במסגרת סכסוך גירושין ממאגר מעוכבי הגירושין; והשני – ביטול הנחיות כשרות יוחסין.

עמדת המשיבים

11. המשיבים 1-3 טענו כי יש לדחות את העתירה על הסף בשל השיהוי הרב בהגשתה, כשישה חודשים לאחר החלטת בית הדין הרבני הגדול. המשיבים 1-3 מדגישים בהקשר זה כי העתירה עצמה מהווה ”ערעור” על החלטת בית הדין הרבני הגדול, אשר דחה את בקשת העותרת למתן ארכה להגשת ערעור על פסק דינו של בית הדין הרבני האזורי, למעלה משנה לאחר שניתן, מבלי שניתן לכך טעם מספק.

עוד נטען, כי דין העתירה להידחות על הסף בהיעדר עילה להתערבותו של בית משפט זה בהחלטותיו של בית הדין הרבני, בהתאם להלכה הפסוקה.

המשיבים 1-3 טענו עוד, לגופם של דברים, כי הוספת סעיף ב' לפסק הדין ”שומרת ומסייעת לקטין ומעגנת את מעמדו כ'כשר לבוא בקהל', ומגינה עליו מספקות שעלולים לעלות בעתיד בעניין ייחוסו”. בהקשר זה נטען, כי משציינה העותרת בעת הדיון את העובדה שהעותר נולד לה שבעה חודשים לאחר גירושיה, כמשיחה לפי

תומה, "הטיל הדבר על בית הדין מאותה העת חובה שהיא גם זכות מוסרית ראשונה ממעלה לתמוך בכשרותו אם במקרה שבעתיד תעלה חלילה שאלת כשרותו".

המשיבים 1-3 הדגישו כי בפסק דינם ניתן תוקף הלכתי של "מעשה בית דין" לאמרתה של העותרת לגבי אביו של העותר ולגבי העובדה שהתעברה רק לאחר גירושה, שכן זו נאמרה בפני שלושה דיינים מומחים הבקאים בהלכות עדות. לשיטתם, בכך היטיב בית הדין עם העותר, והכריז שהוא כשר לבוא בקהל, במידה שירצה בעתיד להינשא כדת משה וישראל, משאינו נחשב "ממזר" או "שתוקי" (שהוא בן שנולד לאישה שאינה נשואה ולא ידוע מיהו אביו, ודינו ההלכתי כ"ספק ממזר").

המשיבים 1-3 הבהירו כי בית הדין הרבני האזורי לא נתן כל החלטה אופרטיבית בעניינו של העותר, ובכלל זה לא נקבע מעמדו או כשרות נישואיו, וכי העותר אינו רשום במרשם "מעוכבי הנישואין" או "כטעון בירור" בהנהלת בתי הדין הרבניים.

לבסוף, טענו המשיבים 1-3, כי משלא נכלל העותר ברשימת "מעוכבי הנישואין", אין מקום להידרש במסגרת עתירה זו לעניין הנחיות כשרות יוחסין.

12. המשיבים 4-6 טענו אף הם כי יש לדחות את העתירה על הסף, בהיעדר עילה להתערבות בפסיקתו של בית הדין הרבני. אמנם, לשיטתם, לא היה על בית הדין לדון בעניינו של העותר במסגרת פסק דינו, משום שהדבר לא היה דרוש לצורך הכרעה בהליך שבפניו ומשום שהעותר עצמו לא היה צד להליך. ואולם, משהעותרת עצמה הסכימה לתיקון פסק הדין, ומשהתקיים התנאי שהציבה לכך – ששמו של העותר לא ייכלל ברשימת "מעוכבי נישואין" בהנהלת בתי הדין הרבניים או בכל רשימה דומה אחרת של המשרד לשירותי דת – אין מקום להתערבותו של בית משפט זה. בהקשר זה הדגישו המשיבים 4-6, כי במסגרת תמ"ש 19987-04-16 המתנהל בבית המשפט לענייני משפחה בנצרת, הצהירה העותרת כי אביו של העותר הינו אותו אדם שאת פרטי זהותו מסרה לבית הדין הרבני.

אשר לסעד של ביטולן של הנחיות כשרות יוחסין, טענו המשיבים 4-6 כי העותרים לא הצביעו על עילה שבדין לביטולן, והדגישו כי הנחיות אלו פועלות לטובתם של קטינים שכשרות היוחסין שלהם נבחנת בבתי הדין הרבניים, תוך שציינו כי "מאז כניסת ההנחיות לתוקפן נמצאו פתרונות לעניין עשרות קטינים אשר נמצאו

כשרים לבוא בקהל, ומסגרת הטיפול שנקבעה בהנחיות הוכיחה את עצמה ככלי חשוב ויעיל להגנת הקטינים ושמירה על טובתם".

דיון והכרעה

13. דין העתירה להידחות על הסף.

הסעד העיקרי המבוקש בעתירה (כאמור בסעיפים 1-2 ברישא לעתירה) הוא מחיקת סעיף ב' בפסק דינו של בית הדין הרבני האזורי, לאחר שבית הדין הרבני הגדול דחה את בקשת העותרת למתן ארכה להגשת ערעור על פסק דין זה.

כידוע, בית משפט זה אינו יושב כערכאת ערעור על החלטות בתי הדין הרבניים והתערבותו בהן מוגבלת למקרים חריגים שבהם ניכרת חריגה מסמכות, פגיעה בעקרונות הצדק הטבעי, סטייה מהוראות החוק, או במקרים חריגים אחרים שבהם נדרש מתן סעד מן הצדק מקום שהעניין אינו בסמכותו של בית משפט או בית דין אחר (סעיפים 15(ג) ו-15(ד)(4) לחוק יסוד: השפיטה; וראו, לאחרונה, בג"ץ 3394/18 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים (2.5.2018); (בג"ץ 3042/18 פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי (1.5.2018)).

משכך, אין להתערב בהחלטתו של בית הדין הרבני הגדול, אשר לא ראה לנכון להתיר לעותרת להגיש ערעור על פסק דינו של בית הדין האזורי, כשנה לאחר שניתן.

14. יתירה מזאת, מהשתלשלות העניינים שפורטה לעיל עולה כי העותר אינו נכלל ברשימת "מעוכבי הנישואין" או ברשימה אחרת של מי מהמשיבים הנוגעת לכשרות היוחסין שלו. משכך, התייתרו הסעדים המבוקשים בסעיפים 3-4 לרישא לעתירה.

הלכה היא כי בית משפט זה אינו נוטה לפסוק בעתירות שהפכו תיאורטיות תוך כדי התדיינות (ראו בג"ץ 568/13 עמותת "מבוי סתום" נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים (20.6.2013); בג"ץ 10627/07 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים (17.10.2012)).

הלכה זו נכונה גם במקרים בהם העתירה מעוררת סוגיה עקרונית, למעט חריגים שנקבעו בפסיקה (ראו בג"ץ 3691/14 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול (9.9.2015)), בו נדונה סוגיה דומה, ולאחר שהוסר שמו של העותר מרשימת מעוכבי

הנישואין קבע בית משפט זה כי "בא על פתרונו העניין שלשמו הוגשה העתירה והעתירה הפכה תיאורטית".

15. אשר לסעדים הכלליים הנוספים המבוקשים בסעיפים 5-6 לרישא לעתירה, משנתברר כי העותר עצמו לא נכלל במאגר "מעוכבי הנישואין", ומשעניינו אינו רלוונטי להנחיות כשרות היוחסין, לא ראינו מקום להידרש אליהם בגדריה של עתירה זו, אשר בה נתבקש בית המשפט לדון, בראש ובראשונה, בעניינם של העותרת והעותר.

16. העתירה נדחת אפוא. אין צו להוצאות.

ניתן היום, ט"ו בסיון התשע"ח (29.5.2018).

ש ו פ ט

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט